

Studier Kritiker och Notiser.

Literär Tidning.

N° 36.

Lördagen den 6 December

1845.

Till

Hans Maj:t

Konungen.

Oscarshagen i Lund 1845.

Förundras ej, om sången konstlös träder
Och hvardagsklädd, inunder furstligt taf;
Hon är ej wan wid hofwets galakläder

Och trängdes ej om rum i de gemaf,
Der Janushufwen om hwarannan wandra
Med sol derframme och med stormmoln bak.

I kronan ser hon icke, som de andra,
En blott metall, men löftets ring af guld,
Som binder folk och konung wid hwarandra.

O, dereft konungen är folket huld,
Far aldrig storm igenom kronan, hvarken
För hopens sjelfswäld eller kunglig skuld.

En krona bär hwartenda träd i parken,
Men faller den ändå från hjesfans rund,
Och blåsten sopar bitarna kring marken.

Men kung, som står på folkets egen grund,
Der af granit man har hwart enda lager,
Ej tappar kronan för en fulen stund:

Med säkert grepp han diademmet tager,
Och landet kring hans enkla mantelbräm
Af glädjetårar en garnering drager.

Så klippan, fast hon reser sig förnäm,
Sin fot i dalen ständigt hwila låter,
Men sätter på sig himlens diadem:

Och står lifsom en skärm för ången åter,
Som sitter wid sin wäfstol nedanfö
Och glädjetårar i sitt inslag gräter.

Har folket då en bön, o konung! gör
Din barm af war; men håll ett bröst af koppar
Mot hwarje kast, som sig förhäfwa tör!

Der redlig id slår ut i blad och knoppar,
Der skifta slösande ditt wälbehag;
Ack, himlens regn ej räknar sina droppar!

Och skicka ut din omsorg dag för dag
På pilgrimsfärd; och straxt, som af ett under,
Skall ordning blomstra upp i flygd af lag!

Och skänk åt fattig man ett par sekunder,
Och mät ej höjden af hans simpla taf,
Men blott den tro, som rymmes derinunder;

Rum nog har swensken, får han blott stå raf,
Och blir det någon gång för trängt kring härden,
Han har en stor natur till sitt gemaf:

Och wäl han minns, att mången ställde färden
I gångstol först kring bondens furugolf
Förrän han gick som en komet kring werlden.

Chwad det gällde spade eller kolf,
Om fredlig idrott eller frigarwanor,
Han war allena wäl så god som tolf.

Så wärda dig, o konung! om hans anor,
Att han engång, ifall reweljen går,
Må följa sina gamla, kära fanor!

Och medan hafwet än omkring of när,
En ringlad orm, som waktar våra stränder
Och owän med den gröna stjerten slår,

Låt lag och rätt bebygga våra länder!
 Få wi i dig kung Kaduläs igen,
 Skall folket bära dig på sina händer —

Och ingen thron är timrad så, som den!

Blick på den mensfliga kulturens utbredning.

Ingen wetenskap har under senare århundraden så handgripligen vunnit i omfång, som den, hwilken beskriver vår egen planets yta. Haf och land, slätter och bergshöjder, äro besökte, undersökte och uppmätte ända in emot de isiga polerna, ja en skicklig konstnär skall numera kunna i smått estergöra bilden af detta klot med den noggrannhet, att om den skickligt belystes skulle den i det närmaste wisa oss hur jorden måste se ut på ett afstånd som motsvarar bildens förminskning. Mindre noggranna bilder af detta klot, hwaraf den skarpsynte Grefen endast kände ett ringa segment, rulla wi nu, efter att sålunda hafwa löst det bekanta Archimediska postulatet, som en lefsak mellan våra händer, oftast utan att betänka de otaliga ansträngningar faror och lidanden, som snart sagt på hwarje punkt kämpat, trotsat eller sukcat för att genom tiderna hopa det stora arf af kunskap som wi förwaltat. Anledningarna till dessa ansträngningar betraktar man såsom mångahanda och icke alltid, såsom så oegennyttiga och rena; låt vara, — den högre mensfliga intelligensen har i sin degel omsmält och renat dem. Denna gör sin makt synbarligen alltmora gällande, den utbreder sina färger så småningom öfwer klotet. Det är på denna utbredning wi wilja fäst en hastig blick.

Från östra stranden af medelhafwet, der trenne werldsdelar såsom mäktiga kronblad sluta sig samman, har det lifwande blomdoft utgått öfwer werlden, hwaraf för närwarande och i främsta rummet Europa njuter. Tidigt omswärmades denna kust af idoga bin, som sögo des nektarer bearbetade des fina safter och förde dem wida ut till aflägsnare trakter. Dessa bin woro Phoenicierna, deras id falla wi handel. Kulturens blomma ställd i denna trakt, wärmd och belyst af en högre sol satte sluteligen den kosteliga frukt, som räcker till att mätta alla jordens folk, Christendomen.

Handel och Christendom, — wi frukta icke att misförstås då wi så nära sammanställa dessa. Den förra

är minst af allt grunden för den senare, icke ens nödwändigt medlet för des utbredande; men swalget må dem emellan vara så stort som helst, de hafwa dock åtfylligt gemensamt i sin praktiska tillämpning, i det de båda såwäl förutsätta som befordra **gemensambhet** individer och nationer emellan, erkännande af ömsesidigt beroende den ene af den andre, afhjelpande af ömsesidiga behof, meddelande af ömsesidiga njutningar och förmåner. Båda leda till widsträcktare öfverfigter öfwer werlden och menniskorna, till andens frigörande. Den ena förer till kosmopolitism, den andra till förädling häraf såsom högsta humanitet. Wid betraktande af mensfliga kulturens utbredning fordra de båda uppmärksamhet såsom mäktiga faktorer. Den förra lägre i sina fordringar och med rikning endast åt bredden hade ett betydligt försprång, den war tidigare färdig att verka. Medan ännu den glade fantastrike och bildfäre Grefen sysselfatte sig med himmelens och jordens befolkande med sköna eller underbara bilder, fröjdade sig derät och filosofherade slutligen deröfwer, hade redan långt förut den idogare, företagsammare, men mera djupsinnige Phoeniciern bespejat och undersökt den werfeliga werlden och dragit sin fördel deraf. För honom funnos inga Cycloper Centaurer m. m. På sin höjd omtalte han sådana för att affrämna från Concurrensen. Tyft färade han med skarp køl hafwen lifasom han med skarpt sinne pröfwade des stränder, och, om det ej kunde undwiskas, insagade han med skarpt skarpt swärd den nödiga respekten hos de wilda inwånare han besökte eller hos de sföröfware som lurade på hans skatter. De få förlupna ljuden af Phoeniciernes idrotter, som hunnit till oss, tyda ej på eröfring i egentlig mening. De sökte ej i främsta rummet eller såsom hufwudsak politiskt wälde, detta leder för det mesta sitt ursprung från wäld. Det war den högre kulturens wälde de använde såsom medel, under det samma wälde, måhända dem omedwetet, blef ändamål. Men detta wälde beredes icke lätt, ännu mindre fort. Kulturens fackla förde då och då till ett rätt folk lemnar det igen i samma stic, lifasom en rå brand icke antändes af en då och då tillsatt ljusläge, glödbande kol måste länge fringwärma den, och först sedan de råa ångorna blifwit utjagade fattas han af den gemensamma flammen. Phoenicierna måste derföre anlägga kolonier.

Det är en ofta upprepad sats att kulturens gång warit och är från öster till wester; och tages utgångspunkten der wi satt den, synes grunden vara den att

hafwet är ledare, öfnar och berg oledare. Phoeniciernas kultur war tidigt fruktbar medelst industri. De icke blott utwerlade det ena landets naturprodukter med det andras, de wiste äfwen att förädla dem, och att så småningom göra sina industrialster i mer eller mindre mån till nödwändighetswaror i mindre Asien och Cypern, Grekland, Italien, Sicilien, och Spanien och anlade der kolonier. Ju närmare dessa woro utgångspunkten desto tidigare förlorade de karakteren af kolonier. Ledde af nära enahanda yttre och inre förhållanden som moderstäderna började de snart arbeta på egen hand. Äfwen Grekland anlade sedermera kolonier men ej särdeles aflägsna. Hos Greken uppstod snart nationalitet, som ej medgaf att han skildes för långt från det kära fäderneslandet. På Afrikanska och Spanska kusterna qwarstodo längst Phoeniciska kolonier såsom sådana t. ex. Utica Carthago och Gades (n. w. Cadix). Tidigt emanciperade de sig likwäl från allt politiskt beroende af moderstäderna. Troligen mera från dessa kolonier, än från det ursprungliga phoenicien besoros Atlantiska hafwet, kanalen och nordsjön. Deras omsegling af Afrika är ifrågasatt; wist är att en betydlig del af dess westra kust och öar af dem besöfkes, och hwad de senare beträffar, befolkades. Den närmare utredningen af sättet, hwarpå Phoenicierna i dessa tidsperioder knöto och underhöllo handelsförbindelser med Europas nordligare länder och folk återstår ännu för vår fornforskning att uppgöra. Det antagligaste är att bernsten af Phoenicierna söktes och emottogs i utbyte mot wapen och andra arbeten af brons, äfwen som färgade glasperlor och måhända färgade tyger. Från Brittannien hämtade de tenn, och det lider intet twiswel att de der haft betydliga faktorier och stapelplatser för att derifrån förse det öfriga Norden med sina industrialster. Att de äfwen nedlagt frön till handelsrörelse i Nederländerna och wid utloppen af Tyfflands större floder synes alltförmycket ligga i sakens natur för att kunna betwisas. — Så långt sträfwade Phoenicierna i wester och norr; de sträfwade ej förgäfwes ej ens för vår nordis kultur, fastän deras arbete war afbrutet långt förr än Nordens historia begynte.

Att öster och söder äro spåren dunklare af Phoeniciernas handelsförbindelser, och arten af de industrialster de lemnade i utbyte mot de fryddor, fiden och andra dyrbara produkter, som de meddelade norr- och westerut. Att de sträckte sina förbindelser till kusterna af röda hafwet och persiska wiken är bekant; måhända

leddes rörelsen än längre i öster; men täta politiska hwälfningar på Asiens stora Continent förswarade den betydligt och gjorde den ofta längre tider afbruten.

Emedlertid hade Phoenicien och särdeles en af dess hansestäder, Sidon redan länge blomstrat då Moses införde Israeliterna i dess grannskap på andra sidan om Libanon, med den höga uppgiften att af denna irrande och med en underbart egen inre expansion begäfwade folkstam dana en nation. Uppgiften war swår och fordrade utomordentliga medel. Det omätliga djupet af wisdom och kraft i hans lagstiftning utbildade hos detta folk en nationalitet, den starkaste, som någonsin blifwit präglad, ty i trots af den inneboende driften till söndring och utbredning, och i trots af den mest lockande omgifning dertill, gaf han denna nationalitetsbildning en öfwerwägande riktning inåt. Han satte sitt folk till en högwakt kring tabernaklet. Den lösen det sedermera fick förstod det icke, men den högre uppgiften war wunnen. De naturliga inneboende drifterna, de naturliga omgifwande inslytelseerna återtogo med en det förra twånget motswarande kraft sitt wälde. Söndersmuladt och förströdt blef detta folk öfwer hela jorden och går än i denna dag samma ärender, som dess fordna grannar Phoenicierna, under det hwartenda individ här en outplånlig stämpel efter den 2000-åriga högre tjenstgöring, som dess försäder bestridde. Libanon förmådde icke längre göra någon gräns mellan Phoeniciern och Israeliten, bådas karakterer sammansmälte, och werldshandeln erfar än i denna dag omisktänligt inslytande af denna sammansmältning. Det är bekant af Israeliternas historia att de mer än en gång bortfördes i större hopar, som det heter, i fångenskap, äfwen som att de till en del återwände, till en del redan då begynte förströs; men de utbrede ingen märkbar kultur. Deras wiserligen höga religiösa föreställningar hade wäl kunnat bibringas åtminstone åt individer af andra folkstammar; men dessa föreställningar woro alltför sammanwurde med den om deras egen stams stundande storhet, för att icke af dem anses såsom ofruktbara för andra. Werlden kunde efter deras åsigt icke komma i åtnjutande af den herrlighet, som war dem utlofwad, utan för så widt deras afkomma werfeligen befolkade och uppfyllde den. Någon annan rätt till upptagande i deras förbund än bördens, war således icke tänkbar. Inom sig måste Israeliten wara sientlig mot hwarje annan folkstam, lurande måste han begagna hwarje dess swaga sidor till sin fördel, men gifwa så litet, som möjligt, till

baka. En särskilt egoistisk kosmopolitism tillhör således Israelitens religion, ty då hans uppgift är att hans stam skall befolka och uppfylla världen, så är jorden på förhand hans, och något särskilt fädernesland kan för honom icke hafwa annat värde än som födelsebygd. Dessa enwisa aristokratiska fordringar och förhoppningar, ehuru i dolda tyshet närda, hafwa instinktligt förnummits af de flesta folk och gjort honom förhatad. Men denna egoism är dock storartad; den illusion hwar på den hwilar äger rätt till deltagande. Detta folk företer bilden af den underbaraste puppa världen frambragt, den är wisserligen numerat tom, men den må dock ättas för hwad den inneslutit, och detta så mycket mera, som någon annan än just denna egna sega wäfnad icke förmått innesluta till rätta tiden kom. — Nedan uti christendomens första tider finna wi Israelitiska kommuner widsträckt fringspridda; men ingenstädes finna wi frittstående sjelfständiga kolonier af denna stam. En sådan Israelitisk kommun war alltid inympad på en annan, sög des saft, men bar egna blad och egna frukter. Arbetet i första hand skydde des medlemmar; då som nu ocrade de helst med andras. Deras utomordentliga förskande omtalades ofta; detta wällade deras medgifna fria aftåg från Egypten, sannolikt äfwen från Babylon.

Det är wäl icke med någon säkerhet kändt på hwad sätt Phoenicierna inom hus bedrefwo den industri, hwarmedelst de bemäktigade sig och underhöllo werldshandeln, men sannolikt skedde det med fria arbetare. Det fredliga arbetet stod uppenbarligen i högt anseende hos detta folk. Civilförfattningen war så wäl i de ursprungliga förbundstäderna, kom i kolonierna sorgfälligt skild och ställd öfwer den militära. Phoeniciern war ej gerna så som Greken eller Romarn sjelf soldat; sina krig, wanligen försvarskrig, förde han med legda trupper. Den stridslystne Greken stod honom troligen för god betalning lätt till buds, ty kriget war Grekens industri.

Den egentlige Greken eller Hellenen tyckes icke hafwa warit slitig eller industriös efter wåra begrepp, ej ens fallen för sådan forskning, som fordrade egentligt arbete eller möda. Sådant förutsätter twång yttre eller inre; och Greken skydde allt twång. Frihets- och sjelfständighetskänsla måste tidigt wakna hos honom. Landets läge, form och natur betingade detta. Detta innesattade den största mångfald af naturfunctioner, werkande i en skön harmoni; och dessa functioner funno der såsom annorstädes sin exponent i den menskelige invä-

narn. Des dalar woro lagom öppna för att emottaga werkningarna af en glöbände sol, des berg lagom höga för att wisa skaln af skilda klimater och de alster deraf frambringas. Bergen födde floder, hafwet bildade djupa wifar deri och kusterna omgäfwos af en mängd öar. Naturen hade sålunda smyckat Hellas, som en skön brud omgifwen af wåna smätärnor, och wi weta hon blef icke ofruktbar. Grekland war en werld i smått. Landet ägde mångfaldiga naturliga skarpt utmärkta indelningar, hwilka tidigt måst framkalla hos dessa inbyggare sjelfständighetskänsla; och som gärdet i allmänhet war litet, inbyggarnes antal likaledes, så kunde hwarje des medlem öfwerse det och wara betänkt på des försvar, detta alstrade en oafwislig gemensamhet i allmänna öfwerläggningar och en öppen täflan i råd och dåd. Dessa små kommuner trädde i werksverkan med hwarandra, hwarigenom en diplomatisk sinhet, en praktisk människokänedom, samt en smidighet och säkerhet i tanke och tunga utbildades, som ännu wäcka wår beundran och förwåning. Bokstäfwerne hade Greken wäl lärt af Phoenicierna, men sammansättningen utbildade han sjelf. Med en sålunda öfwad och säker iakttagelse af hwad lätt erbjöd sig derfor i den yttre formen, i förening med en skapande inbillningskraft, blef han lätt filosof utan någon widsträcktare naturkunskap, ja läkare utan någon anatomisk kunskap. Det är widare här af förklarligt huru ett årtusende kunde förflyta, under hwilket Phoeniciens städer, i början Sidon, sedan äfwen Tyrus, oupphörligt arbetat och utsändt handelsfartyg, som besoro Medelhafwets och Atlantiska hafwets Europeiska och Afrikanska kuster, och utan twiswel begagnade de till stor del grekiska besättningar der till, innan en Herobot, och han war ändå född i det närbelägna Carien, fattades af den oemotståndliga åtrån att göra sin bekanta rundresa, hwars måsterliga beskrifning förwårswade honom det stora namnet af historiens fader. Likaledes är det här af förklarligt att först den store Alexander efter sitt widunderligt stora härtåg, kunde beweka en Aristoteles af Afflepiadernas slägt att egna en noggrannare undersökning åt de mångfaldiga naturalster, hwilka jemte andra fungliga gåfwor hopades på honom af hans wettgirrige lärjunge. Efter det Alexander bemäktigat sig öfwerwäldet i Grekland indrogs det i hwirfeln af de stora rörelser han föränlede. Större centralisation af andeliga krafter kunde en så kolossal herrskaremakt tillwägbringa; och Alexanders snulle låt ej detta blifwa

ogjordt. Till sitt bekanta institut i Alexandria sammandrog han trenne werldsdelars högsta bildning; äfwen de skriftlärde från Jerusalem woro med ett anseeligt, ja nära öfwerwäganse antal, representerade. Mycket blef ostridigt genom detta institut för menskelig kultur utträttadt, men det war en konstprodukt, hwarföre des præstationer kommo att mer eller mindre bära prägelu af förkonstling. Stället synes icke heller hafwa varit lyckligt waldt. På Greflands fria jord och under des klara himmel hade det måhända kommit att än bättre trivas och des hopade dyrbara statter att bättre bewaras. Nu skulle det på det öfwergamla och mystiska Egyptens grund bilda en motwigt mot det öfwer sin högre bildning öfwermodiga Hellas; men der war denna högre bildning werkelig naturprodukt. Inngen werldsbeherrskande affigt låg till grund derför, ty likfom naturen hos Grefen utbildade känsla af egen oafhængighet, utbildade den också hos honom liberalitet. Greflands småstäder hade wert upp bredwid hwarandra och så småningom ömsesidigt accepterat hwarandras gudomligheter. Gudaläran war i jemnt tillwerande genom tillsattfer af, så att säga, granngudar och legender om dem; så att det hela slutligen war en art pantheism utskuren i bilder; men bilden måste wara skön; war den en gång såsom sådan förklarad, och det sköna war för Grefen äfwen sannt, så fick den icke föraktas; i så fall kunde äfwen han blifwa intolerant, ehuru yttringar här af woro sällsynta och ofstast blott förewändningar, under det partihat af andra stäl war den egenteliga driffjädern till förfölselse, såsom t. ex. mot Socrates och Aristoteles, af hwilka den förstnämnde af sjelfwa Delyfiska oraklet blifwit förklarad för den wisaste af alla män. Emellan Israaeliten och Grefen war sålunda den skillnaden, att då den förre war allt för egoistisk att unna någon utom sin stam delaktighet af sin högre upplysning, war den senare allt för liberal för att wilja påtvinga någon ens de yttre formerna af sin kultur. Denna stod der plastiskt skön; den som wille kunde få se, få beundra den, men någon propaganda gick ej derur. Desså saknades alla spår till något dogmatiskt system för ett sådant ändamål. Men den mensklige kulturen må hinna så widt ut som helst, sjelfmant skola des besittare emellanåt wända blicken tillbaka till det gamla Greflands, och finna sig wäl derwid. Derifrån möter en kylig och frisk wind, som stärker, och bortblåser hwarje onaturlig eller alltför pjunkig förfining.

Af de antyddade omständigheterna är det någor-

lunda begripligt hwarföre Grefland icke utbredde så widsträckt kultur, som man af dennas egen stegrade höjd funnat wänta. Det hade wäl ganska widsträckt handel, men den fick aldrig karakteren af werldshandel, dertill hwilade den för litet på industriel grund. Det hade stridslust i öfwermått, men den bortspildes i inbördes kamp eller förhyrdes åt andra. En enda gång beswors den af Mellanders snille till enighet för ett större eröfringsföretag, och werkan deraf blef ett wälde, så kolosfalt, att det omöjligen kunde bära sin egen tyngd. Från Grefland gjordes äfwen utflyttningar, och kolonier anlades längst i wester på Galliens kust, och längst i norr på norra kusterna af Swarta hafwet. Kolonierna stodo länge i samband med moderlandet, och det är karakteristiskt att detta samband till hufwudsaklig del förmedlades af de olympiska spelen. —

Egypten betraktas wanligen såsom ett urgammalt kulturland, och utan twiswel war det så, men till utbredning af kultur derifrån äro spåren få och dunkla. De minnesmärken, som stå qwar efter denna kultur wittna åtminstone icke om något utbildadt sinne för skönhet hos des innehafware, mera för det mystiska och widunderliga; men det mystiska hwilar på ingen säkrare grund än en för inbillningen blott möjlig fanning, det widunderliga på ett werkligt missförhållande eller en lögn. Hade någon stor fanning inneslutits i Egyptens kultur, fannerligen hade han trängt igenom, om än pyramiderna varit byggda deröfwer för att gömma den. Egypten är ett slättland, lätt åtkomligt från flera sidor, och likasom det tidtals öfwerswämmas af fruktbarande dy, öfwerswämmas det också tidtals af hungriga fiender, som der wille blifwa mätta. På en sådan grund uppwarer ej gerna sjelfmant frihet, och de oerhörda masfor, som sammansläpats till des bergliga byggnader wittna tillräckligt att en eller få ägt att owillkorligt befalla och mängden att ihärdigt lyda. Måhända hämtades derifrån de första grunddragen till den hierarkiska styrelsemethode hwaraf Europa hade närmare kännning under sin såfallade medeltid.

(Fortsättes.)

Lavater och Swedenborg.

Johann Caspar Lavater, de nyare Theologernas kyrkofader, som Johannes Müller kallar honom, torde

med lika rätt förtjena att fallas: en son af det nya Jerusalem. Twenne bref från Lavater till Swedenborg, funna bland den sednares efterlemnade papper, ådagalägga, att den snillrike Physiognomikern enstilt rådfört sig med den i det inre lifwets mysterier så wäl bewandrade andeskådaren. Och troligen skola både våra dagars theologer och humorister hålla Lavater räkning för sitt andeliga stråfwande och mera skonsamt bedömma den Christfromme theologen försina höga tankar om Swedenborg än Ernesti och Lichtenberg skulle hafwa gjort, i händelse de känd dem. Hwad Lavater skrifwit på latin till Swedenborg, meddela wi här i trogen öfversättning:

Första Brefsbet.

"Dtwiswelaktigt beswäras Du wördnadswärde, förträfflige Man! ofta af bref från obekanta främlingar. Och då din tid desutom tages i anspråk af en mängd göromål, resor, betraktelser och besök af utmärkta personer, så skulle Du möjligtwis kunna anse detta bref från en okänd Schweizare som skämt eller påflugenhets. Men sedan jag förnummit, att en så stor man som Du är min samtida, kan jag icke afhålla mig ifrån att framställa några frågor, hwilkas beswarande är af yttersta wigt för mig. Och då jag icke känner någon i hela werlden, som skulle kunna utreda dem, utom Den, som redan gifwit prof på utomordentligt, nästan gudomligt wetande, så tar jag mig friheten att här lägga dem under Dina ögon och tröstar mig med det hopp, att Du snart wärdes tillfredsställa min wettgirighet.

I. Jag har i 3:ne år af hela min själ varit sypselfatt med ett poëm öfwer de Christnas salighet i ewigheten och för kort tid sedan skrifwit åtskilliga bref, särskilt till min förtrogne wän, en Hannoveranare och Läfare hos Konungen i England, den berömde Zimmermann, för att inhämta de Wisas och Lärdas meningar, innan jag utgifwer mitt skaldestycke. Jag längtar högligen att få del af dina åsigter härpå, hwilka twiswelsutan skola blifwa af stor nytta för mig. Men jag wet icke, huruvida du läser tyska. Om så är, skulle jag gerna wilja sticka en affkrift, eller i annat fall öfversätta de wigtigaste delarne på latin.

II. Såwäl af den Hel. Skrift som af egen erfarenhet har jag länge varit öfvertygad, att Gud ofta hört trogna och innerliga böner, och att genom dem ej blott sällsamma ting utan äfwen verkliga un-

der åstadkommits. Jag är just nu i begrepp att skrifa en afhandling öfwer detta ämne och ber dig derföre meddela mig Din åsigt deraf. Sannolikt betwislar Du icke, att Gud och Kristus ännu gör under för de Trognas, med Honom innerligt Förenades, skull. Tilläfwentys känner du flera facta som sätta denna sak utom allt twiswel. Är det sant, att ett fromt fruntimmer i Stockholm wid namn Catharina Fagerberg genom bön och utomordentlig tro hastigt botat flera personer, hwilkas sjukdomar ansetts för obotliga? Kan Du skaffa mig säkra och authentiska bewis här-före?

III. Jag har hört och läst mycket om Ditt förtroliga umgänge med de afidnas andar. Må det tillåtas mig att framställa några frågor, som komma från ett hjerta, lika uppriktigt och redligt som uppfyllt af sann högaktning för en så ädel man som Du, frågor, genom hwilkas lösning jag förwisas om sanningen af dessa nästan otroliga berättelser.

1. Felix Hef, en af mina wänner, dog den 3 Mars 1768, skall han någonsin under min lefnad wisa sig för mig? och i sådant fall, när? och på hwad sätt? skall han yppa för mig något om himmelens salighet och om min kyrkliga bestämmelse på jorden? Före hans död bad jag honom enträget att om möjligt, tillfredsställa min önskan i detta asseende.

2. Bliw Henrich Hef, den afidnes broder, min förtrogne wän, någonsin öfvertygad om trons och bönnens kraft, på hwilken han ännu twiflar? och hwilka bland Zürichs inwånare komma till denna öfvertygelse, från det tillstånd af twiswel, hwari de ännu besinna sig.

3. Bliw jag någon gång så lycklig att utan falsk fanatism och utan olydnad mot Guds bud: att icke fråga de döda, kunna umgås med Englar eller de afidnas andar? och genom hwilket lefnadsfatt, genom hwilka christliga dygder kan jag komma till så hög helgelsegrad?

4. Kom den dröm som jag hade den 9 Juni d. å. från Felix Hef?

Bliw icke mislynt, lärde, oförlifnelige Man! öfwer dessa frågor af en nitälskande sanningswän, som hwarfen will vara obetänksam lättrogen eller otrogen, som har ett öppet hjerta, beredwilligt att i sitt inesta mottaga hwarje stråle från sanningens sol. Les wäl, och låt mig icke länge förgäfwes wänta på

swar. Må Gud och Kristus, som wi i lif och död tillhöra, wara med Dig.

Zürich d. 24 Aug. 1768.

Johann Caspar Lavater,
i Zürich,
Guds Ords Tjenare."

Andra brefwet.

"Jag har tagit mig friheten för andra gången tillskrifwa Dig, då det är en möjlighet, att Du under dina resor icke erhållit mitt första bref. Jag har nu funnit en wäg, på hwilken det närwarande sannolikt skall träffa Dig.

Jag wördar de utomordentliga gåfwor, som den Högsste förunnat Dig. Jag beundrar den wisshet, som framlyser ur dina skrifter, och kan dertföre icke afhålla mig ifrån att söka en ännu lefwande, så stor och så ädel, Mans bekantskap. Är det sant, hwad man berättar om Dig, så skall Gud uppenbara för Dig, huru innerligt jag i hjertats ensald önskar att komma i närmare förbindelse med Dig. Jag är ung Man, ännu icke trettio år gammal, Ewangelii tjenare, jag werkar och skall werka, så länge jag lefwer för Christi sak.

Jag har skrifwit något öfwer det tillkommande lifwets salighet. O att jag singe brefsverla eller ännu hellre samtala med Dig om detta ämne! Jag bisogar en skrift. Du skall lära känna min själ. Om ett beider jag Dig, gudomligt inspirerade Man! Jag beswär Dig wid Herren, afflä icke min begäran.

I Mars månad 1768 dog Felix Hess, min bästa wän, en ung Man ifrån Zürich i en ålder af 24 år. Han war redlig, hade ett ädelt hjerta, sträfswande efter christlig anda, men ännu icke ifklädt Kristus. Jag ber Dig, säg mig, hwarmed sjsfelfätter han sig. Måla mig hans gestalt, hans tillstånd m. m. i sådana ord, att jag skenbarligen må erfara, att Sanningens Gud är med Dig.

Jag skickar Dig här en zifferskrift, som Du skall förstå, om det är sant hwad man berättar om Dig. Jag ber Dig, wisa den för ingen.

Jag är Din broder i Christo, swara mig snart som redlig broder, swara mig på ett sådant sätt, att jag deraf må se hwad jag nu blott af andras wittnesbörd tror.

Christus, som wi i lif och död tillhöra, ware med oss.
Zürich d. 24 Sept. 1769.

Johann Caspar Lavater,
Diaconus."

Man känner icke, om eller hwad Swedenborg swarat härpå. Har han swarat, så torde hans genmäle icke i allo hafwa öfwerensstämt med Lavaters önskan. Men så mycket finner man af denne sednares både homiletiska och dogmatiska skrifter, att han aldrig lemnat Swedenborgs theologiska system ur ögonfigte. Redan i förtalet till sina 1772 utgifna 20 Predikningar uttalar han sig fullkomligt i nya Kyrkans anda. Han säger nemligen der i frågan om de bibliska uttryckens företräde framför de theologiska skolornas terminologi: "Det är alltid säkrare att framställa en wigtig, omedelbart gudomlig Skriftens lära med de ord, i hwilka den en gång af sanningens anda blifwit omklädd, än med andra uttryck, hwilka åtminstone icke hafwa andans sanction. Om jag t. ex. säger: **Christus, den andre Personen i Treenigheten, har förenat sig med en menzlig själ och en menzlig kropp till en enda oåtskiljbar Person**, så kan jag omöjligen vara så wis derpå, att jag uttalar den rena, oförfälskade ewangeliska sanningen, som jag kan vara det, om jag säger: **Christus är utgången af Fadren och kommen i werlden — Han, som war Guds wäsendes rätta beläte, utgaf sig och antog en tjenares gestalt — Gud har sändt sin Son, född af en Qwinna.**" Och vidare: "Uppriktigt bedyrar jag, att jag i Jesu Christo wördar och tillbeder min Skapare, den enda omedelbara källan både till mitt timliga och till det genom synden förlorade ewiga lifwet, waktadt jag aldrig brukar de så mycket missförstånd underkastade uttrycken: **Christi tillräknade rättfärdighet, tillfyllestgörrelse, andra personen i Gudomen, treenighet o. s. w.** — och hwarföre? Endast, emedan jag icke i Skriften finner dessa uttryck, men wäl andra bättre och förståndigare. Jag är oändligt stild från den tanken att hos mig sjelf eller hos någon annan, till och med i den fullkomligaste menzliga dygd söka ringaste förtjenst, — men aldrig skall jag säga: **att wi warda saliga utan egen rättfärdighet**, aldrig skall jag anse detta, helt och hållet obibliska, talesätt wara af samma betydelse som det bibliska, **rättfärdiggöras utan förtjenst**. Bibelen skall lära mig, att på des språk **rättfärdighet och Guds- och mennisko-kärlek** äro liftydiga talesätt, lära mig, att jag för min egen person måste älska Gud och nästan och således hafwa en **egen rättfärdighet**, och att ingen mig tillräknad kärlek hjälper, om jag icke sjelf hafwer kärlek." Den som än vidare läser Lavaters lefwerne af Gesner, han ser utan swårighet deraf, att Lavater allt mer och mer gjort Swedenborgs

dogmatiska åsikter till sina. Derom vittna äfven hans "15 bref öfver Skriftens lära om vår försoning med Gud genom Christum" i 2:dra bandet af hans efterlemnade skrifter, Zürich 1801. S. 1—108. Äfvensom afhandling: "Jesus Christus alltid den samme, icke inskränkt af tid eller rum." S. 109—220.

I nyssnämnda bref öfver försoningen, hvilka han författade 1793, genomgår han alla dithörande Skriftens ställen och visar att, närmare skärskådadt intet af dem innehåller hvad man i tidernas lopp i dem inlagt, och hvad man så småningom i dem want sig att se.

"Allmindelig dansk og norsk Literatur- og Boghandels-Tidende, under Medvirkning af flere Videnskabsdyrkere og Bogvenner udgivet og redigeret af Bernhard Née," utkommer sedan fjärdne månads början i Aalborg. Det är owanligt att se ett sådant företag, ett försök till afhjelpande af ett länge saknad beöf inom nämnda literatur, utgå från en annan ort än en hufvuds- eller universitetsstad. Det liksom visar sig såsom en yttring af den på Jutland rådande lust att emancipera sig från Köpenhamn, att betyda något i och för sig sjelf, af hvilken wi i föregående nr omnämnt en annan uppenbarelse, uti projektet om ett universitets anläggande i Viborg. En lust, som onekeligen är ganska aktningvärd och derjemte hellsam genom den lyftning i tanke och handling, hvars på en gång orsak och verkan den är. Hvad här ifrågakvarande företag beträffar, är det lita löfswande som det är rasst; planen är bättre anlagd på winnande af en utbredd läsarekrets än fallet förut wanligen varit här i Norden. Våra literaturtidningar ha oftast upprättat alltför tungestade, med för mycket afseende fäst på de egentligen lärde, och derföre ringa eller alldeles icke anslagit den stora bildade eller bildningsföskande massan, som, icke åtfärdade enformigheten af några få ofta från det allmänna intresset temligen aflägsne liggande ämnens sega afhandlande, önskar underrättelser om dagens literära nyheter, korta men ändock bestämda redogörelser öfver de utkomna produkternas halt, klara och koncisa öfversigter af större eller mindre partier af den literära materielen, en besert af underhållande notiser, med ett ord will ha sin undervisning i form af så omverlande och angenäm lektyr som möjligt. Huru förewarande tidning uppfattar sitt kall, angifwer följande utdrag ur dess adress till publiken:

"Det er ikke blot Videnskabsmanden, men Enhver, som i Literaturen søger sin Bei til Indsigt, Dannelse og Underholdning: hvem det maa være af Bigtighed, at besidde et Middel, der kan sætte os bedre istand til at holde Skridt med Literaturens Frembringelser og give Indblik i de Arbejder, der ved Pressen bringes frem for Lyset. Savnet heraf har stedse været kjendt og følt, og det er for, om muligt, at afhjælpe dette at jeg er traadt i Forbindelse med Flere, hvem den literære

Birken og Uddannelsen ad dennes Bei ligger paa Hjerte, om at udgive disse Blade, hvis første Nummer hermed fremtræder for Publicum. Dette vil heraf bedst lære Tidendens Plan at kjende, den nemlig: ved korte, men med Omhu udarbejdede, Anmeldelser at gjøre Læseren bekendt med og aabne Blikket i Pressens vigtigste Frembringelser og overhovedet ved periodiske Overblik samt en ugentlig Revue at give en ledende Udsigt over Pressens Birken og Productivitet saavel i det Hele som i dens specielle Retninger. Enhver af mine ærede Medarbejdere har til dette Siemeed overtaget sit særegne Jag og jeg haaber, at Literaturtidenden saaledes stedse, ved den Omhu, der fra Medarbejdernes og egen Side herpaa vil blive anvendt, som ved de Bidrag, jeg fremdeles haaber og skal bestræbe mig for hertil at modtage, vil tilfredsstillende løse sin Opgave.

Som allerede i Titelen antydet, har Tidenden navnlig vort Fædrelands og den norske Literatures Anmeldelser til Formaal, men ikke desomindre vil det ogsaa være min Agt, heri for Publicum at fremdrage det mere Væsentlige af vort sproglig beslagte Søsterland Sverigs Literatur (hvortil en horegen Medarbejder tiltræder) samt i det Hele saadanne af Udlandets Productioner, der for Læsere i de nordiske Riger have en mere fremtrædende Interesse. De norske Anmeldelser, der fortiden endnu meddeles efter de Sendinger, den danske Boghandel erholder fra Norge, ville længere hen blive leverede direkte fra Norge, altsaa samtidigt med Skrifternes Udkomme, hvorom jeg med en anseet norsk Videnskabsmand endnu besunder mig i Correspondence.

Literaturen er det Kundskabs- og Dannelsesvæld, hvoraf vi Alle have at øse, men den stæbende literære Birken staaer ligesaa i nærmeste Forbindelse med Boghandelen, som Literaturens nødvendige Befordringsmiddel, og det har ikke mindre for vor Literatur været et Savn, at Boghandelen hos os hidtil har manglet et Organ, der kunde vække til Liv og komme den gjensidige Birken, hvoraf Publicum skal høste Frugten, til Nytte. Denne Tidendes forenet virkende Hensigt er derfor: at frembyde et Middel til at drage Pressens Frembringelse frem for Publicum og aabne Udgang for dette til at lære disse i bedste Omfang at kjende.

En Feuilleton vil tillige ved Meddelelser, Correspondenser fra Literaturens og dens Dyrkeres Gebeet samt fra tid til anden ved Uddrag af interessante Literaturnyheder søge at berede Læserne en behagelig fleersidig Underholdning."

Det är att önska att tidningen genom en talrik prenumeration må sättas i stånd att kunna fortsara i det ymnigt förseddä stik, hvarmed profnumret gjort sin helsning för Allmänheten. Den rekommenderas till det bästa äfwen i Sverige, der man hittills ännu haft swårt nog att få weta nytt om brödrarikenas literatur.

Nr 37 af denna Tidning, utgifwes Lördagen d. 13 December.

Lund, tryckt uti Berlingska Boktryckeriet, 1845.

